

Vrhbosnensia. Časopis za teološka i međureligijska pitanja. Godina I, br. 1, Sarajevo 1997., glavni i odgovorni urednik: Marko Josipović; izdavač: Vrhbosanska katolička teologija

Uvod

U vrijeme najvećih ratnih stradanja hrvatskoga puka u Bosni, u *okolnostima najstrašnije nevolje* moranja napuštanja svojih stoljetnih ognjišta i krajnje *izvjesnosti samozaborava*, Bosna je bosanskom Hrvatu izgledala poput nepovratnog Siona izgubljenih nada, prizornicom njegova zatiranja. Iskustvo izgnanstva, raskorijenjenosti i bezzavičajnosti dijelili su sa svojim pukom i njegovi duhovni pastiri. Vrhbosanska visoka teološka škola i Franjevačka teologija morale su u tim danima najstrašnijih patnji i iskušenja bez svoje volje napustiti Sarajevo kako bi spasili onaj dub odsječenoga panja naših predih kao »sveto sjeme« novoga početka. Taj novi početak, nakon prestanka ratnih sukoba i nakon povratka obje teologije u Sarajevo, znači za svakog čovjeka dobre volje *početak dovršetka zla*, povratak na Sion patnje, u kojoj se kao pobjeda uzdiže jedino *krepost praštanja*. »Vratit ćemo se na svoj Sion!« – ta riječ *nade*, izgovorena od strane Marka Josipovića u trenutku kada je Vrhbosanska visoka teološka škola morala biti izmještena u Bol na Braču, – ta riječ *vraćanja* u drugačiji početak patnje znači za svakog bosanskog katolika ne riječ osvete, već riječ *ljubavi*, riječ koja tek omogućuje *susret*, riječ bez ikakvih postavljanja uvjeta, bez uvrede, *riječ ljubavi koja niče iz*

najdublje ljudske patnje koja prašta, ali i riječ koja još od Josipa Stadlera obećava *suživot bez iluzija*.

Povratak u novi početak riječi i djela praštanja, pomirenja i obnove »starih« temelja »novoga« suživota, zbog kojeg časopis *Vrhbosnensia* »treba poticati istinsku obnovu ljudskog duha i srca, obnovu povjerenja i uvažavanja različitih na ovim prostorima i u ovom podneblju« (Vinko Puljić, »U povodu prvog broja časopisa *Vrhbosnensia*«, VB, str. 7), jest to što tvori izvornu namjeru novoosnovanog časopisa koji kao baštinik osebujne katoličke duhovnosti i njezinih najboljih izdanaka u BiH¹ nikada nije previdio svoju smještenost u jedan duhovni kontekst, u kojem »'suživot' kultura i vjeronazora znači *naprosto život*«, život kao obvezu i krepost, kao govorenje i odgovaranje. Stoga u Bosni pred tim »suživotom« ne može biti uzmicanja i zaziranja, jer onda ne bi bilo ni života, ili kako kaže Marko Josipović, glavni i odgovorni urednik časopisa »*Vrhbosnensia*«: »Netko zazire od i ovakve etničko-vjeronazorsko-kulturalno mozaične bosansko-hercegovačke sredine, netko ju doživljava upitnom, a netko apriorno proglašava nepodnošljivom. Za nekoga pak ona je zanimljiva i privlačna – pravo bogatstvo. Za katolika takva sredina je izazov i prigoda da susrećući se, živeći i radeći s drugačijima odjelotvori i svjedoči Isusovo evanđelje ljubavi. Za Hrvata katolika rodna bosansko-hercegovačka gruda, koju su pređi nastavali i znojem i krvlju zalijevali čitavo tisućljeće, uz to jest sveta, a življenje u njoj zadatak i obveza. Pređi ga duže da voli svoju rodnu grudu i da na njoj njeguje i dalje razvija baštinjenu,

¹ Isp. o tomu npr. Ivica Puljić, »Kroz povijest katoličkog tiska u Bosni i Hercegovini«, u: *Stoljeće Vrhbosne 1887–1987*, priredili: Ivo Balukčić i Franjo Topić, *Studia Vrhbosnensia* 8, Sarajevo 1996., str. 7–31.

kršćanstvom prožetu kulturu i običaje, makar to ponekad bilo opasno i teško, te po svemu tome na svom višestoljetnom ognjištu bude svoj i prepoznatljiv među drugima.«²

Povratak na Sion bosanski znači za bosanskoga Hrvata i katolika ponovni izazov susreta s drugim i drugačijim na način svjedočenja ljubavi Kristove blagovijesti, život u toj ljubavi kao zadaću i obvezu, kako bi se uopće ostalo »prepoznatljivim«, »svojim«, dopuštajući pritom *drugost drugog i drugačijeg*. Tek to dopuštanje može omogućiti susret suživota, bez kojega u BiH nema niti života niti rodne grude. Samo onom tko nije sposoban i tko ne vjeruje u taj suživot kao život svih, poslanstvo bi se Crkve – kako kaže Marko Josipović – moglo činiti »sizifovski uzaludnim, pa i besmislenim« (str. 5). Ali tek u takvoj situaciji najnevoljnije nevolje Crkva mora odgovoriti na zahtjev svojega vremena – biti *Crkva svijeta*. U tom slučaju riječi »dijalog« i »ekumenizam« u potpunosti prestaju biti riječima jednog ispraznog, *bez Boga teologizirajućega i bez čovjeka filozofirajućega žargona* i postaju sudbonosnim u najmanju ruku za ono što je nazvano »rodnom grudom« i »drugim« i »drugačijim«, za suživot koji znači *život naprosto*. Polazeći od te neodbacive potrebe kao nužnosti, uredništvo je časopis *Vrhbosnensia* zamislilo kao *dokument vremena*, »u kojem će biti zastupljeni radovi o teološkim, poglavito ekumenskim i međureligijskim, a i drugim srodnim pitanjima« (Josipović, str. 5), ali se neće zanemarivati ni »teologiji bliska i znanstvena ostvarenja i događanja u Crkvi i u svijetu znanosti, napose kod Hrvata« (Josipović, str. 6).

Problematsko istrajavanje na ekumenskom i međureligijskom dijalogu, koje treba ponovno povezati potrgane niti uzajamnog razumijevanja i suživota cjelokupnog bosanskog puka, ima s druge strane čvrsti oslonac u ustrajnoj ekumenskoj misiji Pape Ivana Pavla II. koji je oživljavanjem »duha Asiza« oživio nadu u mogućnost sporazumijevanja i gradnje novih prostora zajedničkoga života. Papin pastoralni pohod Sarajevu i Bosni i Hercegovini 12.–13. travnja 1997. predstavlja veliki povijesni događaj ne samo za katolike Bosne i Hercegovine, nego još više: došavši u Sarajevo Papa je htio ozbiljiti duh suživota i tolerancije, pred kojim bi svaka bezdušnost i mržnja jednoč morali zamuknuti. Ne čudi stoga što se uredništvo časopisa *Vrhbosnensia* odlučilo da prvi broj svojega časopisa posveti Papi Ivanu Pavlu II., njegovu nastojanju oko dostojanstva, prepoznatljivosti i pravosti svakoga čovjeka, njegovu sebeizlaganju su-patnji, su-čuti i su-oproštu – izazov, pred kojim stoji svaki »čovjek«, bez obzira na nacionalni, kulturni ili religijski svjetonazor. O tom poslanstvu, poruci i osobnom svjedočenju Ivana Pavla II. govore prilozi Mate Zovkića (»Međureligijski susreti Ivana Pavla II. Od Asiza 1986. do Sarajeva 1997.«, str. 9–30), Tome Vukšića (»Ekumenski i međureligijski aspekti pastoralnog pohoda Ivana Pavla II. Sarajevu«), Tomislava Jozića (»Vrijeme praštanja i pomirenja«) i Ivana Čoruše (»Isus ga pogleda, zavoli i pozva«). Tomu tematski izravno pripadaju dokumentirani prikaz i rasprava Franje Topića »Drugi Europski ekumenski sabor« i od strane Mate Zovkića priređeni i prevedeni dokument Odbora za

² Marko Josipović, »Međureligijski ekumenizam – temeljno usmjerenje«, u: *Vrhbosnensia* (ubuduće se citira kao VB), str. 5.

islam »Kršćansko-muslimanska uzajamnost«.

Sukladno namjeri davanja kratkoga prikaza uzet ću u oslov samo nekoliko problematskih točki.

1. Teologijsko-antropologijski temelj Papina ekumenizma

»Riječ Božja« jest Objava za svakog čovjeka, ma koliko on bio »anonimni« ili »objavljeni kršćanin« (Karl Rahner). Papiro nastojanje oko susreta »vjernika« čini jednu od najvećih prekretnica u povijesti katoličke Crkve u smislu uzdizanja dostojanstva i nepovredivosti ljudske osobe s onu stranu svake »religijske« podijeljenosti. Taj »transcendentni« obrat u sferi »transcendentalnog« jest za samoga Papu »jasan znak dubokog jedinstva onih koji u religiji traže duhovne i transcendentalne vrijednosti kao odgovor na velika pitanja ljudskog srca, unatoč konkretnim podjelama« (kod Zovkića na str. 12 – tamo vidjeti izvornik). »Velika pitanja ljudskoga srca« jesu to što uopće čini mogućim jedinstvo vjernika s onu stranu svih vjeronazornih, političkih i kulturnih podjela – baš to što se sabire u »duh Asiza«, duh koji priznaje različitost, ali koji ju ne pretvara u neprijateljstvo, nego u »šok religija«, koji je po papi »jedan od velikih izazova našega vremena, veći od ateizma« (kod Zovkić na str. 14 – v. tamo izvornik). Kako izvješćuje Mato Zovkić, u tom »šoku« susreta, koji je Papa svojim pozivom od 25. siječnja 1986. omogućio u Asizu 27. listopada iste godine, zadobivena je ne samo mogućnost popravljivanja međusobno povijesno iskrivljenih »slika«, već mnogo više obzor jedinstva u istoj molitvi istom Bogu, u volji za *isti mir*, toliko potreban cijelom svijetu i posebice Bosni i Hercegovini. Spremnost pripadnika drugih velikih, nekršćanskih religija da mole u duhu istoga mira i zajedničkoga stupanja pred svemogućega Bo-

ga, bilo u Asizu ili Sarajevu, osnažuje Papu u vjeri u sveopće bratstvo u »ljudstvu«, bratstvo koje se ne gradi na ubijanju, nego na bratstvu koje »umire« za »praštanje«, »zato što je mržnja samouništenje« (Jozić, str. 61). Židovi, kršćani, muslimani moraju prekoračiti taj »prag praštanja« poradi čovjeka samog, bez kojeg nikada neće niti moći niti smjeti »sâmi« izaći u molitvi pred Boga. I upitamo li se s Tomom Vukšićem: »tko će Papu poslušati?« (str. 49), tada ćemo doista vidjeti da sveti otac nije ispunio »ničija očekivanja«, nego da je očekujući i vjerujući u mogućnost »susreta« tek postavio najtežu zadaću svima onima *koji su bez pružanja očekivali da im se pruži*.

2. »Duh Asiza« i »odvažnost pomirenja«

Ranije rečeno sabire se u sljedećem zaključnom izričaju Mate Zovkića (str. 29): »Ovaj Papa vjeruje da religije mogu pridonositi izgradnji humanijeg svijeta, a da se ne odreknu svoje tradicije i specifičnog učenja«. Ovaj Papa sigurno vjeruje da vjera može prekoračiti svaku tradicijsku, kulturnu i religijsku specifičnost. Njegov obrat k čovjeku, zacrtan još u njegovoj filozofskoj disertaciji o Maxu Scheleru (*Prvenstvo ljubavi*), i njegova nada da se može *Prijeći prag nade*, svjedoče o jednom pokušaju koji »pomirbu« traži ne u »namirbi«, »osveti«, nego u »praštanju«, u molitvi izrečenoj u Sarajevu: »Neka više nikada ne bude rata, neka više nikada ne bude mržnje i nesnošljivosti« (kod Jozića na str. str. 59 – vidi tamo izvornik). *Neka se više nikada ne počini grijeh gubitka osjećaja za grijeh* (isp. kod Jozića na str. 65 vidi tamo izvornik). U tom smislu ne postoji nikakova »kršćanska politika«, ali svakako mora postojati osjećaj za »prosudbu ispravnosti političkog vladanja« (Jozić, str. 63) koji ne izvire iz tog političkog. Rat u BiH, prosuđen ne politički, već sa staja-

lišta »čovjeka« kao bića ljubavi, zahtijeva korijeniti oprost u smislu korjenitoga samozahtjeva: »Opraštamo i tražimo oprostjenje« (kod Jožića, na str. 59 vidi tamo izvornik). Ta duhovna obnova praštanja i traženja oprosta, »duhovna obnova našeg naroda zasigurno je nezamisliva i neostvariva bez udjela naše Crkve (u BiH – Ž.P.)« (Ćoruša, str. 67). U tom smislu Papin dolazak u Sarajevu treba shvatiti kao buduću zadaću i obvezu katoličke Crkve u BiH da kroz suočavanje sa zbiljnošću te zemlje ponovno poveže potrgane niti uzajamnog razumijevanja i praštanja i da, otvarajući dijalog sa svima, samim katolicima i Hrvatima u BiH omogući život dostojan čovjeka, ali život koji je nezamisliv bez bližnjega kojemu se oprašta i koji oprašta.

3. »Komu je papa došao u Sarajevo?«

Premda bi se Papin dolazak u Sarajevo po samome sebi htio iscrpiti u spomenutim namjerama, on je istodobno – i to upravo zbog teških posljedica rata – opterećen političkim (*namjernim*) krivim razumijevanjima koja u pravilu polaze od vlastitih interesa, pritom smjerano zaboravljajući izvornu namjeru njegovog dolaska. O tim »neumjesnim« zlorabama Papina posjeta, koje su se nažalost čule sa sve tri strane, govori prilog Tome Vukšića koji nasuprot njima izričito naglašuje da Papa nije došao ispuniti »ničija sebična ili parcijalna očekivanja«, nego je svoj posjet stavio u službu onog najvišeg, »ljubavi, pravde, jednakosti među ljudima, prava, života uljudbe« (Vukšić, str. 48), dakle s onu stranu svake nacionalne, političke i vjeronazorne podjele: Papa je došao svima, ili – rečeno s Vukšićem – onome »tko ga je čuo«. A čuo ga je samo onaj tko je pripravan da postane »apostolom vječnih vrednota«, živim svjedokom ljubavi, u kojoj nema podjela i pogodbi. Tek onaj koji je Papu čuo znade, komu je on uopće došao. Tek taj je i *vidio*.

Spomenuti blok sadrži i tematski unekoliko odstupajući tekst Ivana Ćoruše »Isus ga pogleda, zavoli i pozva«. U odsječku »Documenta et relationes« donosi se vrsna rasprava Ratka Perića »Jesmo li konačno riješili dodatak 'Fililoque'?«, u kojoj auctor pitanje Jedinstva i Trojstva izlaže uzimajući obje »predaje«, katoličku i pravoslavnu, bez prethodnog vrednovanja i odluke, tako da ova rasprava može služiti kao uzor svakom nepristranom teologu pripravnom za razgovor o tom, možda jednom od najtežih pitanja starije i novije kršćanske teologije uopće.

Zadnji dio »Recensiones« sadrži – sukladno izvornoj namjeri časopisa – veliki broj recenzija s područja teologije, ali jednako tako i s područja morala i filozofije. Ta vjeronazorna i znanstvena otvorenost uvjeruje da se u časopisu *Vrhbosnensia* može zbilja otvoriti ono polje razgovora i razumijevanja među religijama i znanostima koje bi nam možda dalo za pravo da s Papom samim prekoračimo »prag nade«, u kojem sama ta nada postaje zbiljskom. Čini se da je *Vrhbosnensia* upravo na takovu putu.

Željko Pavić

»Vrhbosna« i katolički tisak u BiH. *Stoljeće Vrhbosne 1887–1987*. Radovi studijskih dana, održanih 25. i 26. studenog 1987. u Sarajevu u povodu stote obljetnice početka izlaženja revije *Vrhbosna*, s kazalom autora članaka i sadržajem godišta. Priredili: Ivo Balukčić i Franjo Topić, u: *Studia Vrhbosnensia*, br. 8, Sarajevo 1996.

Katolički tisak u Bosni i Hercegovini, povrh svih diskontinuiteta uzrokovanih burnim povijesnim i političkim gibanjima,